

PELS CAMIÑS DE L'ENIGMÍSTICA

UN GRAPAT DE GIRONINS PENDENTS DELS MISTERIS LINGÜÍSTICS

Dues funcionàries de l'Ajuntament de Girona, un flequer de Castelló d'Empúries, un jove estudiant de Sarrià de Ter, una infermera de l'hospital Josep Trueta, el gerent d'una casa de turisme rural a Llorà, un matrimoni de professors gironins... Què tenen en comú totes aquestes persones? Cada dia les seves vides discorren per camins prou diferents però, amb unanimitat absoluta, a tres quarts de vuit del matí, tenen l'oïda ben parada i les neurones esmolades.

JOSEP M. SANSALVADOR > TEXT I FOTOS

Fa una colla de temporades que les neurones d'un nombre gens mensyprea-ble d'oients de la ràdio s'activen gràcies a l'espai «L'enigmàrius», dins del programa *El matí de Catalunya Ràdio*. Des de l'època d'Antoni Bassas, passant per l'etapa de Neus Bonet i ara la de Manel Fuentes, aquest informatiu matinal dedica uns minuts a les propostes ludolingüístiques que hi fa el polifacètic escriptor Màrius Serra. Un *enigmàrius* és un enigma verbal breu, una definició de mots encreuats, una paraula que juga amb el doble sentit o amb l'homofonia, i que sol contenir algun element lúdic o sorprenent. Un exemple: «No el deixa marxar cap a Olot» (5 lletres). Resposta: *atura*. Un altre: «Un municipi de Catalunya

que s'estudia com a assignatura» (6 lletres). Resposta: *Anglès*. Cada dia, entre els encertants se sorteja un premi, aportat pel patrocinador de l'espai. I es confecciona una classificació a tall de lliga que dona dret a participar en una competició presencial a fi de temporada.

Un enigmàrius és un enigma verbal breu, una definició de mots encreuats, una paraula que juga amb el doble sentit o amb l'homofonia, i que sol contenir algun element lúdic o sorprenent

Són tres quarts de vuit en punt. A l'ombra de la «catedral» de l'Empordà, Pere Ripoll —flequer i pastisser a Castelló d'Empúries— reparteix amb la furgoneta els productes d'una nit de feina a l'obrador. La ràdio emet la sintonia de l'espai «L'enigmàrius» i en Pere s'atura en un racó. Escolta l'enunciat amb atenció i, amb un xic de sort, en qüestió de segons n'obté la solució. Aprofita un alto en el repartiment, entra a casa seva, espavila la mainada per dur-los a escola i envia un missatge de correu electrònic amb la resposta. Quants punts haurà valgut, avui?

>> *Nadine Garralda, Mariona Micaló, Helena Casadevall i Sònia Oliver, amb tot d'eines enigmístiques.*

A la mateixa hora, Mariona Micaló viatja de Banyoles cap a Girona, on treballa al departament de gestió tributària de l'Ajuntament. A l'alçada de La República, l'atenció al volant queda repartida amb l'enigma que acaben de plantejar. Té una estona per pensar en sinònims i associar idees i, abans d'entrar a l'oficina al cor del barri vell gironí, també ja ho ha resolt. A les mateixes dependències, a l'arxiu, hi treballa Sònia Oliveras, filla d'Hostalric, que ha sentit l'enunciat de l'enigma en plena rotonda de la plaça dels Països Catalans, també camí de la feina. Arriba a treballar amb aquesta tasca feta i, a l'hora del cafè de mig matí, comenta la jugada amb la Mariona. Si l'enigma del dia és especialment complex, disposen d'una xarxa de col·laboradors en diferents camps: músics, psicòlegs, geògrafs... com ara Nadine Garralda, que també treballa a l'Ajuntament i els pot oferir suport tècnic i assessorament especialitzat a primeríssima hora.

Segons el torn en què li toca treballar, Helena Casadevall, gironina amb arrels a Pareds d'Empordà, infermera al Trueta, sent la proposta dins l'autobús. A l'Helena, participant ocasional que necessita consultar el plantejament per escrit, el virus dels enigmes li ve de sa mare, mestra i concursant assídua que va animar-la a apuntar-s'hi.

Ous per enigmes

A la masia Forn del Vidre, a Llorà, en plena vall del Llémena, les coses a aquella hora són similars. Toni Estapé, que prové de Mataró, del món del transport i la logística, fa més d'un any que s'ocupa de la gestió d'aquesta casa de turisme rural. Molts dies té totes les habitacions plenes i cal preparar i servir esmorzars. Amb bona voluntat per part dels hostes, sempre troba un moment per escoltar l'enunciat, consultar el diccionari i enviar el missatge electrònic de resposta. En Toni, que ocupa una posició capdavantera a la classificació, anima els estadants a la casa a enganxar-se a la seva dèria: ha proposat menús enigmístics i està a punt de posar en marxa un galliner on serà possible bescanviar ous per enigmes —també de collita pròpia— resoltos.

A Sarrià de Ter, Rosa Maria Rafart, dona de ciències, té l'ordinador en mar-

En Toni anima els estadants a la casa a enganxar-se a la seva dèria: ha proposat menús enigmístics i està a punt de posar en marxa un galliner on serà possible bescanviar ous per enigmes

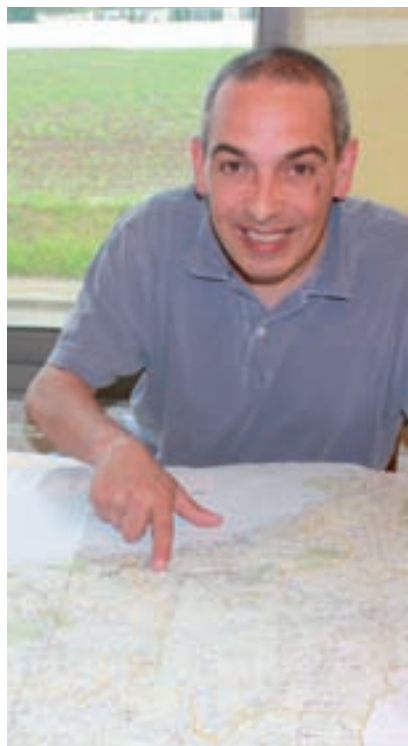

>> *Toni Estapé consulta el diccionari a la masia Forn del Vidre, de Llorà.*

xa amb cinc sessions d'Internet obertes: el diccionari de sinònims, la Viquipèdia, un conjugador verbal, el diccionari de l'IEC... Un cop plantejat l'enigma, disposa d'uns deu minuts per resoldre'l i marxar cap a la UdG, on és professora associada d'enginyeria química. A casa hi queda la resta de la família, que algun dia ha de cuidar-se de treure-li les castanyes del foc. A l'altra banda de l'autovia de Sarrià, l'Enric esmorza abans de sortir cap a l'institut Narcís Xifra, del barri de Pont Major, on estudia 2n d'ESO. L'Enric participa a «L'enigmàrius» fent tàndem amb el seu pare, que treballa a Barcelona i a aquella hora arriba a Sants. Com que la cobertura de ràdio dins el tren sovint falla, l'Enric el truca per telèfon, comenten l'enunciat i busquen la clau sobre la marxa. Consulta diccionaris de paper o fa recerca per la xarxa i s'encarrega d'enviar la solució en nom de tots dos. També juguen en equip Quim Massa —mestre d'escola— i Josep M. Fusté —fotògraf—, cassanencs i sardanistes. Aquests dos convilatans capitanegen una potent escuderia amb índexs elevats d'encert en la resposta i en els sorteigs, malgrat que en ocasions discrepin. Col·laboren a la revista local *Llumiguia*, on Josep M. Fusté publica mots encreuats continuadament des de 1984. Una altra parella d'èxit la podem trobar a Blanes, on el

>> A l'hora d'esmorzar, l'Enric i la M. Mercè esmolen les neurones.

>> Pere Ripoll davant d'un mapa a la recerca de topònims amb doble sentit.

>> Quim Massa, mestre de Cassà de la Selva.

metge Josep Alum i el comerciant jubilat Josep M. Portas aprofiten sinergies, discuteixen sobre dobles significats i s'enfilen a la classificació.

Teia Romaguera i Josep Vicenç viuen al centre de Girona. Ella és professora de català a l'IES Santiago Sobrequés, i ell combina les classes d'administració i finances en un institut de Sant Feliu de Guíxols i les de màrqueting a la UdG. Provenen dels estudis de filologia i, en efecte, les propostes enigmàstiques els han ben enganxat. Tenen una llarga trajectòria de participació en concursos radiofònics i televisius relacionats amb la llengua i la cultura: *La caixa sàvia*, *Vostè jutja*, *El Súper Rècord de Catalunya...* Resolen els *enigmàrius* buscant dobles sentits i associacions d'idees. Han tingut èxit: els ha tocat el sorteig diari alguna vegada i la Teia va quedar segona a la final de lliga l'any passat, a Peralada. També del ram del professorat és Jordi Comas, de Figueres, que imparteix filosofia a Roses i considera «L'enigmàrius» una excel·lent excusa per llevar-se d'hora. Entén que el millor instrument de recerca és el debat en família.

Les eines de l'enigmística

Les eines de l'enigmista són comunes: diccionaris generals de la llengua i de sinònims, l'arma definitiva; a les biblioteques de tots aquests participants hi solen figurar el Pey i el Franquesa, que es complementen amb eines virtuals: el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans a la xarxa, el DIEC, ofereix moltes possibilitats de recerca. L'Optimot, alimentat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat, és un altre potent recurs d'investigació. Atlès, mapes, taules periòdiques d'elements, conjugadors verbals i els grans cercadors d'Internet acaben de completar la bateria d'instruments. Pere Ripoll, el flequer de Castelló, recomana recórrer el menys possible a aquests auxiliars impresos o virtuals i «fer servir el cap».

L'Enric participa a «L'Enigmàrius» fent tàndem amb el seu pare, que treballa a Barcelona i a aquella hora arriba a Sants

Tot i que «L'enigmàrius» és una proposta eminentment radiofònica, seria molt difícil mantenir-la amb aquest grau de vitalitat en absència d'Internet. Les eines de recerca són virtuals: són allí. Hi ha qui consulta els enunciats en línia. Les respostes són trameses en un altíssim tant per cent per correu electrònic. Es pot consultar la classificació i l'històric d'enigmes a través del web de l'emissora. Internet es revela com un aliat imprescindible quan s'és de viatge fora de la cobertura de Catalunya Ràdio. És l'esclavitud de la competició o la dèria portada a l'extrem: ni estant de vacances es pot desconnectar del repete diari de tres quarts de vuit. Tot i que hi ha concursants que quan estan de viatge suspensen la participació, tenim notícia d'altres que han hagut de fer equilibris per trobar zones Wi-Fi a París, salvar diferències horàries i localitzar connexions a Irlanda o ordinadors a Doñana. Fora de l'abast radiofònic, toca espavilar-se i, com en tants altres aspectes, la solució és a Internet.

A principi de 2010 Miquel Àngel Gibert, de l'Hospitalet de Llobregat, va crear un grup al Facebook, anomenat

>> *El cassanenc constructor de mots encreuats Josep M. Fusté.*

«T'enigmes?», amb el propòsit d'aglutinar els participants/competidors al joc. De seguida s'hi van inscriure centenars de membres, que no en tenen prou amb la resolució dels misteris radiofònics i volen anar un pas enllà. Al mur del grup tots els membres poden penjar-hi plantejaments de collita pròpia, que han de ser resolts per la resta. És un complement perfecte a la tasca de Màrius Serra. Al «T'enigmes?» hi és present gent «tocada per l'enigma» procedent de tots els registres lingüístics del català, amb tècniques creatives i estils diversos i, en alguns casos, amb voluntat críptica manifesta. Pere Ripoll elabora enunciats amb formes micronarratives: «Ràpid! Fugim de la cova!» (5 lletres). Resposta: *veloç*. Enric, de Sarrià de Ter, fa bandera d'un localisme manifest: «Cremes superficialment la fàbrica de paper» (6 lletres). Resposta: *Torras*. Ripoll, a més, s'encarrega de buscar banda sonora per al tema del dia. Selecciona —al YouTube, per exemple— una peça musical que tingui relació amb la solució de l'enigma i la penja al mur. Quan un enigmista es dobla en plantejador i s'inscriu en una xarxa social, la ratlla

>> *Un matrimoni apassionat pels concursos: Teia Romaguera i Josep Vicenç.*

que separa el món real del món virtual es fa més prima que mai i sorgeix el contacte personal. En paral·lel a la primera final de la Lliga Enigmàrius celebrada en terres gironines, que tingué lloc a Peralada el juliol de 2010, els *t'enigmaires* es van reunir en unes jornades lúdiques que van durar tot el cap de setmana. Els enigmes casolans van ser-ne el plat fort, però sense deixar de banda la gresca, la platxèria i una monumental costellada de fi de festa a la Pineda Fosca de Cassà. De virtualitat, poca, doncs.

Arran de la creació del grup de Facebook «T'enigmes?» i del constant bom-

En paral·lel a la primera final de la Lliga Enigmàrius celebrada en terres gironines, que tingué lloc a Peralada el juliol de 2010, els *T'Enigmaires* es van reunir en unes jornades lúdiques que van durar tot el cap de setmana

bardeig de definicions per part dels seus membres, pels volts de Sant Jordi d'aquest any s'ha publicat el recull *Verb i Gràcia. 1000 i + enigmes verbals* (Edicions Llibreria Universitària, Barcelona), una selecció de més d'un miler de propostes de diferents temàtiques i estils provinents d'aquell grup virtual. El col·lectiu Verb i Gràcia ha tingut cura de coordinar i empaquetar les aportacions de més de dues dotzenes d'aficionats, alguns dels quals són gironins. Aquest compendi vol engruixir la bibliografia enigmística en català, complementar l'obra colossal de Màrius Serra i consolidar la resolució d'enigmes com a passatemps tan populars i estimulants com els encreuats, les sopes de lletres o els sudokus. Una vegada més, el bitllet entre el món virtual i el real és d'anada i tornada. Vet aquí que l'enigmística ha aconseguit una combinació de tres espais que es barregen de manera admirable i equilibrada: ràdio, Internet i la immortal galàxia Gutenberg.

Josep M. Sansalvador és aficionat a l'enigmística.